

“अथ नभस्य इव त्रिदशायुधम् कनकपिङ्गुतडिङ्गुणसं-
युतम्” रघुः ।

त्रिदशारि इतः । असुरे गच्छन्त्याः ।

त्रिदशालय उ० इतः । १ स्वर्गे अमरः । २ सुमेरुपर्वते हलायुः ।

त्रिदशावास उ० इतः । १ स्वर्गे हलाः । २ सुमेरुपर्वते च ।

त्रिदशाहार इतः । असुरे सुधायां हलायुः ।

त्रिदशेश्वर उ० इतः । १ इन्द्रे २ दुर्गायां स्त्री डीप् । “स-
राज्ञास्त्रिदशा देवा नन्दिनी इन्दुभिर्मता । तेषाञ्च न-
न्दिनी नन्दी ईशत्वात् त्रिदशेश्वरी” देवीपु० ४५ अ० ।

त्रिदिनस्य उ० त्रिदिनं सृजति सृष्टि-क्रियुः । १ त्रिदशस्य
अथाहे अथमदिनभेदे यथा, “तिथ्यन्तद्वयमेको दिनवारः
सृजति यत् तद्व्यत्ययमदिनम् । त्रिदिनस्युक् दिनत्य-
स्यर्थादङ्गः” इति ज्यो० त० । अथनशब्दे ४११ पु०
तदानयनादि दृश्यम् । अथ किञ्चलत्वात् भक्ति पदान्ते
च कृतम् ।

त्रिदिव उ० त्रयो ब्रह्मादयो दीव्यन्त्यत्र यज्जर्णे आधारे क,
त्रिधा सत्त्वादिभेदेन दीव्यन्ति प्रकाशयन्तेऽत दिव-क वा
तृतीया द्यौः दृष्टिविषये संख्याशब्दस्य पूरणार्थत्वात्
पूणे० । लोकात् पुंस्त्वम् । १ स्वर्गे, अमरः २ आकाशे,
हेमच० । ३ नभसि उच्यते न० शब्दार्थचि० । ५ नदीभेदे
स्त्री भेदि० । “न हीमस्य त्रिदिवेऽपि भूपतेः” । “त्रि-
दिवस्तेजोऽपि निष्कृष्टोऽभवत्” । “देवादिनाम त्रिदिवेऽपि
यस्य” रघुः । “असूँ किल त्वं त्रिदिवाद्वातरः” माघः ।

त्रिदिवाधीश उ० इतः । १ इन्द्रे हेम० । १ देवमाले च । त्रि-
दिवेश्वरभ्योऽप्यत्र ।

त्रिदिवेश उ० इतः । १ देवे अमरः ।

त्रिदिवोज्जवा स्त्री त्रिदिव उज्जवो यस्याः । १ सुखैलायां
राजनि० । २ गङ्गायाश्च । ३ स्वर्गभवमाले त्रि० ।

त्रिदिवौकस् उ० त्रिदिव औको यस्य । १ देवे अमरः । “यस्या-
खेन सदाश्रान्तिं हव्यानि त्रिदिवौकसः” मनुः प्र०
त्रिदिवौकसोऽपि तत्पार्थे ।

त्रिदृश् उ० त्रिचः दृशोऽस्य त्रीणि भूतादीनि पश्यति वा
दृश-कर्त्तरि क्तिप् वा । १ त्रिनयने शिवे हेमच० ।

त्रिदोष न० त्रयाणां दोषाणां वातपित्तकफजानां सप्ताहारः ।
१ वातपित्तकफजदोषत्रये त्रयो दोषाहेतुत्वेन यत् ।
२ त्रिदोषजं रोगभेदे त्रिदोषजशब्दे दृश्यम् ।

त्रिदोषज त्रि० त्रिदोषात् जायते जन-ड । दोषत्रयजाते
वातादिषट्त्रिपातजे रोगभेदे “चिरञ्चरे वातकफोत्पत्ते

वा त्रिदोषजै वा दशमूलमिन्द्रः । किराततिकादिगणः
प्रयोज्यः शुद्धार्थिने वा त्रिदोषाविभिन्नः” चक्रद० । अथ

पूर्वकृपं “सर्वविज्ञसमवायः” भावप्र० । ऊरुशब्दे दृश्यम् ।

त्रिधन्वन् उ० सुधन्वनः पुत्रभेदे “सुधन्वनः सुतचासीत् त्रि-
धन्वा रिपुमर्दनः । राक्षसिधन्वाश्चासीद्विद्वान्स्त्रियारुणः
सुतः” हरिवं० १२ अ० ।

त्रिधा अव्य० त्रि-प्रकारे धाच् । त्रिप्रकारे । “एकैकमूर्ति-
विभिदे त्रिधा सा” कुमा० । “ज्ञानं कर्म च कर्मा च त्रिधैव
गुणभेदतः” गीता ।

त्रिधातु उ० त्रीन् धर्मार्थकामान् दधाति पुण्याति धा-तुन् ।
१ गणेशे त्रिका० । समा० द्विगुः । २ धातु-त्वये न० ।

त्रिधामन् उ० त्रीणि धामानि भूरादीनि स्थानानि, तेजांसि
सत्त्वादीनि वा यस्य । १ शिवे, २ विष्णौ, ३ शङ्करौ च ।
शब्दार्थकल्पतरुः । समाहारद्विगुः ४ धामत्वये न० स्त्री स्त्री-
त्वपणे वा डीप् । “स एवोक्तचक्रमिदं त्रिनाभिसप्ताश्वयुक्तं
वहते वै त्रिधाम” भा० आनु० १५८ अ० । “त्रिधामानं
जपंस्तत्र करन् विष्णुं सनातनम्” हरिवं० २७१ अ० ।
इतः । ५ त्रिसंख्यान्ति त्रि० ताति च कतिचित् संक्षिप्य
“त्रिगुणीकृतसर्वाङ्गी चिद्रूपा शिवगेहिनी । प्रसूते”
इत्युपक्रमे “त्रिगुणैः स्वरान् देवीर्ब्रह्मादीनां त्रयं
त्वम् । वज्रकालत्रयं शक्तित्रयं दत्तित्वं महत् ।
नाडीत्रयं त्रिवर्गं सा यद्यदन्त्यत् त्रिधाम तत्” शा०
त्रि० उक्तानि । अन्यान्यपि त्रित्वसंख्यान्वितानि एका-
दिशब्दे दृश्यानि ।

त्रिधामूर्ति उ० त्रिधा मूर्तिरस्य । ब्रह्माविष्णुमहेश्वर-
मूर्तित्रयान्विते परमेश्वरे ।

त्रिधार त्रि० त्रिस्रो धारा अप्याणि, त्रिषु स्थानेषु वा धाराः प्र-
वाहा अथ अस्या वा । १ धारात्वान्विते २ गङ्गायां स्त्री
तस्याः स्वर्गमर्त्यपातालेषु धारासत्त्वात् तथात्वम् ३ च्छु ही-
उच्चे च शब्दार्थचि० । तस्य अयत्नयवत्त्वात् तथात्वम् ।

त्रिधारक उ० त्रिस्रो धारा अप्याण्यस्य कप् संज्ञायां कन्
वा । गुण्डहये राजनि० ।

त्रिधारक्षुही स्त्री त्रिषु भागेषु धारा यस्याः कर्म० ।
(तेकांटाचिजु) च्छु हीभेदे राजनि० ।

त्रिधाविशेषः उ० त्रिधा त्रिप्रकारो विशेषः । छच्छादित्व-
रूपे विशेषे “छच्छा मातापितृजाः सह प्रभूतैः”
त्रिधा विशेषाः स्त्रुः” बा० का० । “छच्छगरीरमेकः माता
पितृजो द्वितीयः सहभूतानि तृतीयो विशेषः । तेषां